

8. Франциск Скорина. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine40-13.pdf>
9. Півторак Г. П., Чемерицький В. А. «Син Полоцька, в лікарських науках доктор...» (до 500-річчя від дня народження Ф.Скорини) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine40-13.pdf>.

Олександр Кравчук

**ПУБЛІКАЦІЇ ГАЗЕТИ «РЕСПУБЛІКАНСЬКІ ВІСТИ» ЯК ДЖЕРЕЛО З
ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК
МІСТА ВІННИЦІ (1919 Р.)**

У статті висвітлено публікації газети «Республіканські вісти» (1919 р.) про історико-культурне значення «Мурів», яке постало у зв'язку з організацією краєзнавчого музею у Вінниці. Відзначено, що публікації загалом слугують важливим джерелом для вивчення пам'ятко-охоронної діяльності у Вінниці.

Ключові слова: Вінниця, «Республіканські вісти», «Мури», культурно-історичні пам'ятки, музей.

У роки революції повітова Вінниця, що на початку ХХ ст. перетворюється у модерне місто, відіграла важливу роль як тимчасовий осередок уряду УНР. Вперше це мало місце 4-19 грудня 1918 р., коли у Вінниці під час протигетьманського повстання перебувала Директорія УНР. Її діяльність у Вінниці висвітлювала щоденна газета «Республіканські вісти», яку видавала Вінницька філія Українського національного союзу із 29 листопада 1918 р. до 11 лютого 1919 р. [3, с. 72, 87-88].

У газеті було опубліковано низку статей з проблематики охорони культурно-історичних пам'яток міста Вінниці: «Про справу організації Музею у Вінниці», «Справа охорони культурно-історичних пам'яток у м. Вінниці», «Архивна справа у м. Вінниці», «Бібліотечні справи у м. Вінниці». Вони підписані псевдонімами, відповідно – Ю. Степашинський, Штовхун Іван, Штовхун Степашинський, Штовхун Штовхунівський [4-7]. Припускаємо, що йдеться про одного автора, а саме – Юрія (Георгія) Семеновича Александровича (1894 - ?). Родом із с. Степашки Гайсинського повіту Поділля, він був краєзнавцем, етнологом, музеєзнавцем, архівістом, зокрема, засновником державного архіву у Вінниці [1, с. 443]. Всі зазначені публікації є важливим джерелом з історії міста Вінниці. Мета статті – ознайомити з тематикою історико-культурного значення вінницьких «Мурів» у публікаціях газети «Республіканські вісти» (1919 р.). Цитування із зазначених публікацій подано із збереженням лексики і пунктуації оригіналу.

Питання «Мурів» у статтях газети «Республіканські вісти» піднімалося у зв'язку з організацією музею у Вінниці, яку місцеві громадські діячі активізували з прибуттям до міста Директорії УНР у грудні 1918 р. Перша стаття «Про справу організації Музею у Вінниці» була опублікована 17 січня 1919 р. Автор зупинився у ній на виникненні ще в 1914 р. серед працівників Подільського губернського земства ідеї відкриття у Вінниці «Подільського Областного Музею». Тоді «були підведені результати недавно перед тим закінчених земських дослідів над Подільським кустарництвом (ремісництвом). Ці досліді показали, що Вінниця є центром Подільського

кустарництва взагалі, а художнього зокрема. Тоді і виникла думка заснувати у Вінниці Музей зразків художніх кустарних виробів. Звичайно, війна, що незабаром після цього почалася, не могла сприяти розвиткові цієї ідеї і вона погасла, поки не народилася знов через якийсь час, но вже в дещо инакшій обличчю». Із початком революції у 1917 р., Вінницьке повітове земство здійснило заходи із збереження пам'яток місцевої культури. У Вінниці утворилося відповідне товариство, що спільно з земством і кооперацією Поділля опікувалося питанням організації музею. Особливо актуальною діяльність «бюро по організації Музею» стала восени 1917 р., коли по Поділлю прокотилася хвиля руйнації поміщицьких маєтків. «В цей сумний час потрібно було з диму пожарів палаців витягати та спасати все те, що пригодилося би самому народу для піднесення його освіти та культури». Автор критикував вінницьку міську управу за те, що 6 вересня 1917 р. вона «забрала від бюро по організації Музею помешкання і цим скоротила усю музейну роботу» та не давала коштів для цього, незважаючи на виділені раніше асигнування [7].

Автор статті згадував, що 14 травня 1918 р. Вінницька Дума ухвалила постанову передати «старовинний міський будинок «Мури» Подільському обласному художньо-промисловому і науковому музею. Але при цьому не було дотримано деяких юридичних формальностей – не скасовувано постанови про передачу «Мурів» єпископству. У зв'язку з цим, постанова від 14 травня 1918 р. була оскаржена в адміністративному суді. Автор зауважував, що міністерство освіти, котре підтримувало ідею заснування музею у Вінниці, наголошувало на необхідності ухвалення повторної постанови про передачу Мурів музею із дотримання правових норм. Це названо важливою передумовою музею, адже «Мури» - «єдиний для цього підходящий будинок у м. Вінниці» [7].

У статті згадувався лист Директорії УНР від 18 грудня 1918 р. до міської управи, «в котрому, зазначуючи, що справа організації Музею у Вінниці є дуже важна, бо багато помяток культури тепер завдяки революції гине та вивозиться заграницю, просила в найблищій засіданні Думи в першу чергу поновити ранішню постанову Думи про передачу Мурів під Музей, додержавши при цьому усі формальности з боку закону». Автор критикував, що вже «пройшов цілий місяць як мійська Управа одержала цього листа, а доложити його Думі все не спромоглася ... Писали Управі і земства, що не можуть дати ходу докладам на кошторині земські зібрання про забезпечення Музею грошми на протязі цього року, поки не вирішиться справа з Мурами – Управі все нічого» [7].

Стаття «Справа охорони культурно-історичних памяток у м. Вінниці» побачила світ 18 січня 1919 р. Автор відзначив, до сфери діяльності органів самоврядування відноситься «пклування про памятки та останки старовини», для чого міські думи можуть ухвалювати «обовязкові для населення в цій справі постанови» [4]. Автор наголошував на значенні вивчення історико-культурної спадщини у формуванні громадян незалежної України, ролі у цьому музеїв. «Старовинне місто Вінниця має свою досить цікаву історію, знання котрої при свідомім відношенню населення до памяток цієї історії може мати для нього не аби-яке виховує значіння»,

констатував автор і наголосив: «Не треба забувати того, що ще не так давно російський уряд дуже скося дивився на всяке проявлення цікавості до української старовини, бачучи в цьому якійсь «малоросійській сепаратизмъ». Нам потрібно мати своє національно-свідоме громадянство, для чого треба нам його відповідно виховувати. Звичайно, при цьому не треба забувати й того, що знання місцевої історії являється могутнім фактором пробудження любови до свого краю і народу». Критикуючи відсутність у Вінниці охорони пам'яток старовини, автор наводив наступний приклад: «на передмісті Старий Город скільки літ тому назад ще можна було бачити останки руїн старого Вінницького замку, збудованого на надбужській горі ще фундаторами міста Подільськими князями Каріантовичами. Ці останки уже давно знесено каміноломнями» [4].

Автор зауважив наявність сподівань на перше демократичне міське самоврядування, тобто розширене представниками громадських організацій після революції 1917 р., до справи охорони пам'яток старовини, до яких «належить і всім в Вінниці відомий будинок під назвою «Мури». Їх, писав автор, було збудовано в 1610 р. В. Калиновським і вони «зразу уявляли з себе ієзуїтську колегію, котра рівночасно з тим була і військовою твердиною (замком)». Автор відніс вінницькі «Мури» до унікального прикладу «фортеці-школи». У статті згадується й те, що «в них іменно і містилася за старих часів та єзуїтська колегія, студенти котрої в свій час так вороже відносилися до студентів відкритого у Вінниці Петром Могилою при Вознесенській монастирі відділу Київської академії, так що Польський уряд, щоб утворити спокій, українську школу перевів з Вінниці у м. Гощу». Також автор статті стверджував, що «вони ще уявляють з себе досить цікавий зразок українського барочного стилю ...». «Таким чином українське громадянство надзвичайно заінтересовано тим, щоб цей історичний будинок хоронився в такому вигляді, який він мав раніше», наголошувалося у статті. У зв'язку з цим згадувалося, що «місцеві де-які неукраїнські кола громадянства утворили проєкт перебудувати Мурі таким чином, щоб з них утворився великий православний собор в російсько-візантійським стилі». Це викликало негативне ставлення Відділу охорони пам'яток старовини та мистецтва міністерства освіти, викладене у його листі до міської управи, який вона отримала 4 червня 1918 р. Автор критикував міську управу за утримання Мурів у неналежному стані: «в багатьох місцях уже давно тече дах, що в тім помешканні цього будинку, де є утворений кран, ніхто не доглядає за тим, щоб не розливати на підлогу води і що завдяки цьому усьому на протязі цієї зими в Мурах розвилася величезна вогкість, якої раніш перед цим тут в теперішнім розмірі ніколи не було. В деяких місцях вогкість з нижнього поверху перейшла уже навіть на другий поверх. ... ». У статті наголошувалося на тому, що утворення музею є в інтересі всіх національних спільнот міста: «На думку Міністерства Освіти, котра була зазначена в листі управі від 26 червня 1918 року, утворення в Мурах Музею повинно рахуватися бажаним тому, що Музей по самій своїй суті завжди являється такою інституцією, котра обслуговує культурні інтереси усіх національностей краю. Таким чином, дякуючи цьому, стає можливим цю справу з Мурами, на котрі окрім українців претендує ще й друга національність, вирішити так, щоб задовольнити інтереси та може і гонор цих усіх заінтересованих сторін.

Всяка людина, котра дійсно любить наш край, звичайно, піде на все, щоб уникнути між його населенням тої незгоди, котра поки що найбільш, на жаль, так характеризує нашу державу. На жаль, в цій справі не всі це розуміють». Далі у статті зауважувалося, «що Мури знаходяться в самій бідній та антисанітарній частині м. Вінниці – так званій Ерусалимці, де нема ні одного скверика». Автор пропонував «для майбутнього сквера відвести єдине незабудоване на Ерусалимці місце – пустопорожнє величезне подвір'я Мурів. Зелень і сади є єдина краса нашого міста. Вони одні може тільки і нададуть Вінниці милий вигляд. Розвести у Мурах сад – значить не тільки дати дітям бідного населення Ерусалимці потрібний їм сквер, але й повернути Мурам можливий старинний вигляд, бо в давньому Мури були оточені величезним садом. Завести в Мурах сад чи сквер бере на себе Музей, коли йому віддасть дума Мури. А чи віддасть вона їх – побачимо в понеділок, коли ця справа остаточно уже вирішиться в думі» [4].

Зауважимо, що зазначені статті у «Республіканських вістях» мали певний резонанс, адже вінницька дума 23 січня 1919 р. ухвалила другу постанову про передачу приміщення «Мурів» для музею [2, с. 8].

Загалом, публікації газети «Республіканські вісти» слугують важливим джерелом для вивчення охорони історико-культурних пам'яток у Вінниці.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальчак С. Д. Розвиток краєзнавства у Східному Поділлі: XIX – поч. XXI ст. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2013. 676 с.
2. Кароєва Л. Р. Густав Вольдемарович Брілінг. // Подільська старовина: Зб. наук. праць. Вінниця: РВВ ВАТ «Віноблдрукарня», 1998. С. 5-15.
3. Часописи Поділля. Історико-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776-1926) та 10-ліття існування УСРР. Вінниця, 1927. 146 с.
4. Штовхун Іван. Справа охорони культурно-історичних пам'яток у м. Вінниці. // Справа охорони культурно-історичних пам'яток у м.Вінниці //Республіканські вісти. 1919.Ч. 37. 18 січня. С. 1.
5. Штовхун Штовхунівський Бібліотечні справи у м. Вінниці. //Республіканські Вісти. 1919. Ч. 42. 24 січня. С. 1.
6. Штовхун Степашинський Архивна справа у м. Вінниці. //Республіканські Вісти. 1919. Ч. 38. 19 січня. С. 1-2.
7. Ю. Степашинський. Про справу організації Музею у Вінниці. //Республіканські Вісти. 1919. Ч. 36. 17 січня. С.1.

Павло Кравченко

Л. ВАСИЛЬЄВ ПРО ПРИЧИНИ УСПІХУ НАЦИСТІВ І БІЛЬШОВИКІВ

У статті аналізуються погляди російського історика Л. Васильєва щодо причин успіху німецьких націонал-соціалістів та російських інтернаціонал-комуністів при утвердженні їхніх режимів. Поряд з насильством, звертається увага на маргінальний характер суспільств двох держав на початку – у 30-х рр. минулого століття. Наголошується на необхідності врахування уроків історії в сьогоденних реаліях становлення Української державності.